

สภาพและความสำคัญของปัญหา

พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่ขาดไม่ได้ในระบอบประชาธิปไตย หัวใจของระบอบประชาธิปไตย คือ การให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนด การจัดสรรทรัพยากร และผลประโยชน์ในสังคมอย่างมีแบบแผน ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนตลอดจนมีขนาดใหญ่ ประชาชนไม่สามารถที่จะ เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ ดังนั้นการ มีตัวแทนของประชาชนเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย เสรีนิยม การได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชนกระทำโดยวิธีการเลือกตั้ง (election) ที่มี ลักษณะเปิดและมีการแข่งขัน ในความเป็นจริงพบว่า “พรรคการเมือง” เป็นสถาบันทาง การเมืองเดียวที่เข้ามามีบทบาทในการเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่แทนประชาชนในการบริหาร ประเทศ

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมือง เป็นกลไก ทำให้ประชาธิปไตยปรากฏ ขึ้นเป็นจริงในระบบการเมืองนั้นหมายความว่า ถ้าพรรคการเมืองสามารถทำหน้าที่ดัง กล่าวได้อย่างมีคุณภาพ ย่อมจะต้องสะท้อนให้เห็นคุณภาพของประชาธิปไตยด้วย ดังที่ กล่าวกันว่า พรรคการเมืองเป็นดัชนีของคุณภาพประชาธิปไตย ด้วยความสำคัญของพรรค การเมืองเช่นกล่าวนี้ จึงทำให้การศึกษาเรื่องพรรคการเมืองมีความสำคัญทั้งในตัวเองและ ยังมีคุณค่าต่อการศึกษาประชาธิปไตยอีกด้วย¹

สำหรับความสำคัญของพรรคการเมืองได้มีนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้แสดง ทรรศนะต่างๆ อาทิ เช่น Joseph G. LaPalombara และ Myron Weiner ถือว่าการพัฒนา

¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2536)

ทางการเมืองต้องอาศัยการมีพรรคการเมืองและพยายามชี้ให้เห็นว่า “การพัฒนาของพรรคการเมือง” เป็นผลของกระบวนการพัฒนาของระบบการเมืองและในทางกลับกัน การพัฒนาทางการเมืองย่อมขึ้นอยู่กับ “การพัฒนาของพรรคการเมือง”² Samuel P. Huntington ได้กล่าวถึงลักษณะสังคมที่มีการพัฒนาทางการเมืองนั้นว่า จะต้องเป็นสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสถาบันทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ มีความสลับซับซ้อน มีอิสระและรวมกันเป็นปึกแผ่นมากพอที่จะตอบสนอง และควบคุมการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ได้ รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย³

Samuel P. Huntington แบ่งขั้นตอน การพัฒนาพรรคการเมืองแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การแบ่งเป็นฝักฝ่าย (factionalism) เป็นขั้นแรกของการพัฒนาพรรคการเมือง กล่าวคือ เมื่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) และความเป็นสถาบันทางการเมือง (political institutionlization) ยังอยู่ในระดับต่ำ การเมืองยังคงเป็นกิจกรรมของคนส่วนน้อย ที่แข่งขันกันเพื่อเป้าหมายของตน กลุ่มคนที่มีบทบาททางการเมืองนี้อาจรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองนั้นยังขาดการสนับสนุนจากประชาชน และความต่อเนื่องพรรคการเมืองยังมีความหมาย และความสำคัญน้อยต่อการเลือกตั้ง บทบาททางการเมือง ในสภาผู้แทนราษฎร หรือในรัฐบาลยังคงเป็นกลุ่มเล็กที่ยึดติดกับตัวผู้นำ

2. การแบ่งเป็นขั้ว (polarization) เป็นขั้นตอนสำคัญยิ่งของการพัฒนาระบบการเมือง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองขยายตัวขึ้น กลุ่มพลังทางสังคม เริ่มมีบทบาททางการเมือง พรรคการเมืองเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นระบบ กับกลุ่มทางสังคม

²Joseph G. Lapalombara and Myron Weiner eds, Political Parties and Political Development (Princeton, New Jersey : Princeton University Press 1966) p.6

³Samuel P. Huntington, Political Development and Political Decay in Political Modernization. : A reader in Comparative Political Change, ed. By Claude E.

กลุ่มหรือ ผักฝ้าย ทางการเมืองที่เคยมีมาเริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มการเมืองใหม่ จึงทำให้พรรคการเมืองขยายตัว กลุ่มการเมืองต่างๆ เข้ามาแข่งขันทางการเมืองภายใต้กติกาทางการเมืองเดียวกัน

3. การขยายตัว (expansion) เป็นขั้นตอนที่เกิดพรรคการเมืองบางพรรคที่เข้มแข็งสามารถที่จะสร้างการยอมรับจากประชาชนในวงกว้าง ได้โดยอาศัยกลไก และระบบภายในของพรรคที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำทางการเมืองมีความมุ่งมั่น และสำนึกที่จะสร้างพรรค ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน เพื่อนำไปสู่ชัยชนะทางการเมือง กล่าวคือได้อำนาจทางการเมืองที่สามารถนำมาบริหารประเทศและจัดระเบียบของสังคมให้เรียบร้อย จึงทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองขึ้น

4. ความเป็นสถาบัน (institutionalization) เมื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองขยายตัวอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ระบบการเมืองพัฒนา กลุ่มการเมืองต่างๆ ถูกกำหนดให้เข้ามาแข่งขันทางการเมืองตามกติกาที่ระบบการเมืองได้กำหนดไว้ สภาพการพัฒนาระบบการเมืองนี้ส่งผลให้พรรคการเมืองพัฒนาความเป็นสถาบันของตนเองขึ้น⁴ (Huntington, 1968 : 412-420)

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ สรุปความหมายของการพัฒนาการเมืองอย่างกว้างๆ ได้ว่า หมายถึง การสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะ “พรรคการเมือง” ซึ่งได้แก่ การพัฒนาองค์การ และระเบียบปฏิบัติทางการเมืองที่สำคัญ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับ “ความสามารถในการปรับตัวเอง” ความสลับซับซ้อนและมีความยืดหยุ่น ความเป็นอิสระ และความเป็นปึกแผ่นของพรรคการเมืองเหล่านั้น⁵

พรรคการเมืองที่ได้รับการสร้างสรรค์ “สถาบัน” แล้วจะต้องมีลักษณะที่สามารถปรับตัวได้ คือ สามารถที่จะโต้ตอบกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ การปรับตัวเองอาจรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงบางประการในหน้าที่ และหลักการของพรรคนั้น ให้สอดคล้อง

⁴ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) หน้า 318 – 320.

⁵ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, พรรคและกลุ่ม (2523) หน้า 37.

คล่องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ทุกขณะ นอกจากนั้น พรรคการเมืองยังจะต้องมีลักษณะซับซ้อนกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองจะสามารถเผชิญกับปัญหา และดำเนินงานอย่างราบรื่นได้ จะต้องมีการแบ่ง สาขาพรรค ให้กระจายออกไปครอบคลุมทุกพื้นที่ และมีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอนสาขาพรรคมีความจำเป็นอย่างมากในเมืองและความรับผิดชอบของพรรคการเมืองนั้นๆ เพิ่มมากขึ้น ส่วนความมีอิสระของพรรคการเมืองหมายความว่า พรรคการเมืองไม่ควร ไม่ผูกพันอยู่กับกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เนื่องจากความผูกพันนั้น ทำให้ความมีอิสระลดลงได้ ซึ่งจะบั่นทอนความเป็นปึกแผ่นของพรรคการเมืองได้ พรรคการเมืองที่เข้มแข็งจึงจำเป็นต้องมีหลักการความคิด ตลอดจนความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกพรรค พรรคการเมืองที่มีความมั่นคงจะต้องมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้⁶

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อระบบการเมืองเป็นอย่างยิ่ง ตามทฤษฎีเชิงหน้าที่ (functional theory) อธิบายว่า ความสำคัญขององค์การหรือสถาบันใดก็ตามขึ้นอยู่กับหน้าที่ขององค์การหรือสถาบันนั้นที่พึงกระทำต่อระบบที่องค์การหรือสถาบันนั้นสังกัดอยู่ ฉะนั้นความสำคัญของพรรคการเมืองจึงขึ้นอยู่กับหน้าที่ของพรรคการเมืองที่กระทำต่อระบบการเมือง ถ้าพรรคการเมืองไม่กระทำหน้าที่ของตนต่อระบบ ความสำคัญของพรรคการเมืองต่อระบบการเมืองก็จะลดลงตามไปด้วย และหน้าที่นั้นหมดไปหรือไม่จำเป็นอีกต่อไปสำหรับระบบการเมือง พรรคการเมืองก็จะหมดความสำคัญไปและไม่จำเป็นจะต้องคงอยู่อีกต่อไป กล่าวคือ การมีพรรคการเมืองในระบบการเมือง เนื่องจากพรรคการเมืองมีความจำเป็นเชิงหน้าที่ (functional necessity) ต่อระบบการเมืองนั้น และด้วยเหตุผลดังกล่าว พรรคการเมืองจึงมีความสำคัญต่อระบบการเมือง⁷

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47 – 48.

⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 45 – 46.

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ พยายามรวบรวมความสำคัญของพรรคการเมืองจากนักวิชาการตะวันตก และสรุปความสำคัญของพรรคการเมืองไว้ดังนี้

1. พรรคการเมืองเป็นกลไกเพื่อการต่อรองให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวม
2. พรรคการเมืองเป็นเครื่องประกันเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนไปให้มี
3. การปกครองที่เป็นเผด็จการ ฉะนั้นพรรคการเมืองจึงช่วยพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย
4. พรรคการเมืองเป็นกลไกที่แก้ไขความขัดแย้งของบุคคลที่มีความคิดเห็นแตกต่าง โดยการกำหนดนโยบายตามแนวทางกว้างๆ เพื่อให้ประชาชนโดยส่วนรวมสามารถยอมรับได้
5. พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือในการสร้างประชามติเพื่อให้รัฐบาลสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน และพรรคการเมืองยังมีส่วนร่วมผลักดัน ให้การปฏิบัติตามนั้นเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ
6. พรรคการเมืองมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองขึ้น⁸

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของพรรคการเมืองที่กล่าวถึงนี้ ล้วนแต่สะท้อนหน้าที่ของพรรคการเมืองที่พึงกระทำ และเพื่อให้พรรคการเมืองมีความสำคัญเช่นที่อ้างถึงพรรคการเมืองจะต้องหน้าที่หรือบทบาท หลายประการดังที่ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ สรุปหน้าที่และบทบาทของพรรคการเมืองไว้ว่า

⁸ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2524), หน้า 14-17.

1. พรรคการเมืองมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็น “ตัวเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (Socializing agent) สร้างความสำนึกทางการเมือง (political consciousness) และสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) ให้แก่
 2. พรรคการเมืองมีหน้าที่สรรหาบุคคลที่มีความสามารถที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยพรรคเป็นผู้ลงสมัครบุคคลดังกล่าวเพื่อแข่งขันในการเลือกตั้ง
 3. พรรคการเมืองมีหน้าที่ประสานประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดและการเผชิญหน้าทางการเมือง ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงได้
 4. พรรคการเมืองมีหน้าที่ระดมสรรพกำลังทางการเมืองจากทุกฝ่าย ตลอดจนรวบรวมความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มต่างๆ เพื่อนำเข้าสู่ความรุนแรงได้
 5. พรรคการเมืองมีหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน (ในกรณีที่ไม่ได้เป็นฝ่ายรัฐบาล) เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหารในรัฐบาล
 6. พรรคการเมืองเป็นศูนย์กลางสำหรับการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ สมาชิกพรรคประชาชน เพื่อให้ความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ ได้รับการรับฟัง
 7. พรรคการเมืองเป็นกลไกในการสร้างผู้นำทางการเมือง⁹

แต่จากที่ผ่านมา “พรรคการเมืองไทย” พิจารณานัยของการพัฒนาทางการเมืองแล้วพรรคการเมืองไทย ยังมีได้ทำหน้าที่ของพรรคตามความหมายดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ ได้กล่าวถึงความเป็นพรรคการเมืองของไทยใน “วิจารณ์ระบบพรรคการเมืองไทย (2518-19)” ในวารสารสังคมศาสตร์ 12 (มกราคม, 2518) หาข้อสรุปลักษณะโดยทั่วไปของระบบการเมืองได้ ได้ว่า

⁹ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2524).

“พรรคการเมืองไทย ไม่มีลักษณะของพรรคการเมือง มีแต่ลักษณะของ “พรรคพวก” เพราะเป็นการรวมอำนาจของกลุ่มข้าราชการ และกลุ่มพ่อค้านายทุนเพื่อสนับสนุนตัวบุคคล”¹⁰

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ ใน “พรรคการเมืองและการพัฒนาทางการเมือง” สรุปไว้ว่า “การวัดระดับการพัฒนาของพรรคการเมือง ผล ระดับการพัฒนาพรรคการเมืองไทย อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำมาก จนกระทั่งพรรคการเมืองไทย ไม่มีความเป็นพรรคการเมือง (ตามความหมายที่ใช้กันอยู่ในบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้ว)”¹¹

วิทยา นภาศิริกุลกิจ ได้ทำการศึกษาวิวัฒนาการของพรรคการเมืองไทยใน “พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์” โดยมีความเห็นว่าพรรคการเมืองไทยไม่ค่อยจะมีโอกาสมากนักในการแสดงบทบาททางการเมือง ในระยะแรก คือ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2488 ผู้นำทางการเมือง ซึ่งเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองและได้เข้าบริหารประเทศต่อมา ก็ผูกขาดอำนาจปกครองไว้เพียงกลุ่มเดียว โดยไม่ยอมอนุญาตให้มีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาแข่งขันแม้ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พรรคการเมืองจะได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นได้แต่พรรคการเมืองก็มิได้ดำเนินบทบาททางการเมืองต่อเนื่องกัน กล่าวคือ เมื่อผู้นำไม่สามารถอ้างเหตุผลมาผูกขาดอำนาจปกครองได้ก็อนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น แต่เมื่อมีความวุ่นวายทางการเมือง พรรคการเมืองมักถูกทำลายลงโดยการปฏิวัติหรือรัฐประหาร เป็นดังนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

โดยวิทยา นภาศิริกุลกิจ ได้อธิบายถึงสาเหตุความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทยไว้ 5 ประการ สรุปใจความได้ว่า ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทยในอดีตนั้น มี

¹⁰ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, วิจารณ์ระบบพรรคการเมืองไทย ในวารสารสังคมศาสตร์, (12 มกราคม 2518), หน้า 1-25.

¹¹ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, พรรคการเมืองและการพัฒนาทางการเมือง วารสารสังคมศาสตร์, (15 มกราคม - มีนาคม, 2521), หน้า 1-31.

สาเหตุมาจากผู้นำทางการเมืองไม่ยอมปล่อยให้โอกาสให้พรรคการเมืองมีโอกาสแสดงบทบาททางการเมืองโดยการปฏิบัติและรัฐประหารซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราว และมีแนวโน้มที่จะสร้างความชอบธรรมในการเข้ามาสู่อำนาจโดยอาศัยทหารเป็นขุมกำลังแห่งอำนาจทางการเมือง การอาศัยระบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหาร เป็นฐานมาสู่อำนาจ และการหยุดยั้งบทบาทของพรรคการเมืองโดยการปฏิวัติรัฐประหารนั้น ทำให้ความสนใจของประชาชนที่มีต่อพรรคการเมืองไม่ต่อเนื่องและทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการเมืองไม่ใช่กลไกสำคัญในการปกครอง ทหารเท่านั้นที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ และพรรคการเมืองก็ไม่มีโอกาสที่จะแสดงผลงานได้เป็นชิ้นเป็นอัน ความศรัทธาต่อสถาบันของการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็ถดถอยลง และไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างจริงจัง

สำหรับความล้มเหลวหรือข้อบกพร่องของพรรคการเมืองไทยที่วิทยาฯ ได้อธิบายไว้ นั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. พรรคการเมืองไทย มักจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนบุคคลบางคนหรือคณะบุคคลเป็นหลัก
2. พรรคการเมืองต่างๆ เท่าที่จัดตั้งมายังมักเป็นการรวมกลุ่มนักการเมืองซึ่งคลุกคลีอยู่ในวงการเมืองจำนวนน้อย มิได้มีรากฐานการสนับสนุนจากประชาชน หรือกลุ่มผลประโยชน์
3. สมาชิกพรรคการเมืองมักขาดระเบียบวินัยและมุ่งที่จะหาผลประโยชน์จากรัฐบาลมากกว่าจะมุ่งหวังเข้าไปมีส่วนในการบริหารประเทศ
4. พรรคการเมืองให้การศึกษากับประชาชนไม่เพียงพอ
5. พรรคการเมืองไม่มีการจัดองค์การที่เข้มแข็ง ในลักษณะของความเป็นพรรคมวลชน (mass party)¹²

¹² วิทยา นภาศิริกุลกิจ, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (2521), หน้า 175-79.

จากแนวคิดของวิทยา นภาศิริกุลกิจ สรุปได้ว่า พรรคการเมืองมิได้เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลซึ่งมีความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในแนวทางกว้าง ๆ คล้ายคลึงกันเพื่อต้องการเป็นรัฐบาล และนำเอานโยบายของพรรคมาบริหารประเทศ หากแต่เป็นการรวมตัวเพื่อสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อแสวงหาอำนาจทางการเมือง แม้ว่ากลุ่มบุคคลนั้น ๆ จะมีแนวนโยบายคล้าย ๆ กัน ก็ไม่สามารถรวมกันได้ เพราะตัวบุคคลในระดับหัวหน้าพรรค หรือกรรมการบริหารที่สำคัญ ๆ ไม่ยอมสูญเสียตำแหน่งบางกลุ่มหรือคณะบุคคลเหล่านี้ รวมกันโดยไม่มีวัตถุประสงค์จะเป็นรัฐบาล ดังนั้น แม้เราจะเรียกพรรคการเมืองไทยว่าพรรคการเมือง แต่มีความหมายแตกต่างกับความหมายพรรคการเมืองที่แท้จริงในความหมายตะวันตก

โดยงานวิจัยได้นำเอาแนวคิดของ Sigmund Neuman นักรัฐศาสตร์ผู้สนใจพรรคการเมืองมากผู้หนึ่งซึ่งได้วิเคราะห์ไว้ว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้พรรคการเมืองต่าง ๆ ในประเทศค่อยพัฒนาประสบความสำเร็จก็คือ “ พรรคการเมืองต่าง ๆ เหล่านั้น มักขาดลักษณะของ “Parties of Integation” ซึ่งหมายถึง พรรคที่ให้ความสำคัญแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และมุ่งฉีกกำลังหรือประโยชน์ที่แตกต่างกันภายในประเทศ ให้เข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีพื้นฐานที่มวลชน”

Sigmund Neuman ยังกล่าวอีกว่า การเมืองในประเทศค่อยพัฒนาโดยทั่วไปเป็นแบบ พวกพ้อง (political of faction) และเป็นเรื่องนิยมโดยส่วนตัว (personalism) กลุ่มการเมืองแต่ละกลุ่มมุ่งรักษาผลประโยชน์ในกลุ่มตนเท่านั้น และยึดมั่นในกลุ่มผู้นำของกลุ่ม ผู้นำแต่ละคนคือผู้ทำหน้าที่ต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์อันเป็นที่ต้องการของตนและพวกพ้องที่อยู่ในความคุ้มครอง¹³

¹³ วิทยา นภาศิริกุลกิจ, พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ (2521), หน้า

หากจะพิจารณาพรรคการเมืองไทยในนัยการกำเนิดและสิ้นสุดของพรรคการเมือง อาจจะช่วยให้เห็นภาพได้ว่าพรรคการเมืองไทย “พรรคการเมืองไทยมีลักษณะตามกฎหมายอยู่มาก ” นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ดูเหมือนผู้นำทางการเมืองแต่ละยุคสมัยจะไม่มีเจตนารมย์ที่เด่นชัดที่จะสร้างและพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งและต่อเนื่องเท่าไรนัก

ตลอดระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา พรรคการเมืองมักจะถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อดำเนินการทางการเมืองตามสภาพการณ์ในแต่ละขณะมากกว่าอีกพรรคการเมืองในลักษณะดังกล่าวยังมีความไม่ต่อเนื่อง จึงส่งผลให้พรรคการเมืองมีความอ่อนแอ และถูกให้ค่าเป็นเพียงกลไกทางการเมืองที่ถาวรสำหรับประชาธิปไตย ข้อประหมื่นสำหรับพรรคการเมืองนี้ สามารถแสดงเหตุผลได้จากการที่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้นมากำกับพรรคการเมืองให้อยู่ในกรอบของกฎหมายตลอดเวลา ส่งผลให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

อีกทั้งตลอดเวลาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีเพียงช่วงระหว่าง พ.ศ. 2489-2493 เท่านั้นที่พรรคการเมืองสามารถมีบทบาทได้โดยไม่ต้องมีพระราชบัญญัติการเมืองรองรับ ที่เป็นเช่นนั้นได้ส่วนสำคัญ เพราะผู้นำทางการเมืองในขณะนั้นเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองสามารถมีบทบาทอิสระได้ตามธรรมชาติ (natural ceation) มีเพียงช่วงเวลา 4 ปีเท่านั้น¹⁴

จากความเห็นนักวิชาการหลายท่าน ดังกล่าวแล้วข้างต้นพอจะเห็นภาพของพรรคการเมืองไทยได้ว่า ยังไม่มีความเป็นพรรคการเมือง หรือเป็นพรรคการเมือง แต่มีประสิทธิภาพค่อนข้างต่ำ จนแทบจะเรียกได้ว่าไม่ได้เป็นพรรคการเมือง ในเมื่อพรรคการเมืองมีความสำคัญต่อระบบการเมือง ดังได้กล่าวข้างต้นแต่พรรคการเมืองไทยไม่สามารถ

¹⁴ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2536), หน้า 108.

ทำหน้าที่ตามความหมายในเชิงทฤษฎีเชิงหน้าที่ (functional theory) หรือตามความหมายอื่น ๆ ข้างต้น

จึงได้เกิดข้อสงสัยคิดตามมาว่า แท้จริงแล้ว “การเมืองไทยมีสภาพเป็นเช่นไรกันแน่”

ศ.ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ใน “อนาคตการเมืองไทย” สรุปสถานการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบัน และในระยะเวลา 5 ปี ข้างหน้าไว้ว่า

“การเมืองไทยมีสภาพเหมือนกับการมีก๊ก หลายก๊ก เหมือนเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตก จะต่างกันที่ว่า สมัยอยุธยากรุงแตกนั้น ก๊กแต่ละก๊ก ไม่สามารถคงอำนาจอยู่ได้ ในระยะยาวก็ต้องสลายไป แต่การพัฒนาของก๊ก หรือแก๊งอำนาจในระบบการเมืองในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะคงตัวและผนึกกำลังได้ในระยะยาวควบคู่ไปกับลักษณะของระบบการเลือกตั้ง, ระบบพรรคการเมืองและระบบสภาผู้แทนราษฎรอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบัน โดยแก๊งหรือก๊กอำนาจแต่ละก๊กจะแบ่งสรรปันส่วนอาณาบริเวณที่จะหาผลประโยชน์กัน และไม่กระทบกระทั่งกัน หากหลีกเลี่ยงกันได้ ก๊กและแก๊งเหล่านี้จะกลายเป็นสัญลักษณ์ของการเมืองไทยในอนาคต ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกว่า ฝักฝ่าย (factions) ในระบบการเมืองอื่น ๆ เช่น ต่างจากระบบฝักฝ่ายในญี่ปุ่น (ซึ่งกำลังสลายตัวอย่างรวดเร็ว) เพราะแก๊งอำนาจในการเมืองไทย ต่างมีวิธีกินแบบดั้งเดิมคล้ายคลึง เช่น หากินกับทรัพยากรของชาติ หากินกับของเถื่อน (น้ำมัน, บุหรี่, เหล้า) บ่อน , ช้อง และแหล่งบันเทิง ยาเสพติด เป็นต้น แก๊งอำนาจที่เข้ามาคุมกิจการกรมที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยี เช่น การสื่อสาร โทรคมนาคม ก็มีวิธีการพลิกแพลง หาผลประโยชน์อีกรูปแบบหนึ่ง ส่วนที่คุมรัฐวิสาหกิจก็จะทำให้รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ กลายเป็นส่วนควบของกระบวนการกินกรรมในที่สุด¹⁵

¹⁵ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อนาคตการเมืองไทย (สถาบันนโยบายศึกษา : พิมพ์ครั้งที่ 2 มิถุนายน 2539), หน้า 53 - 57

รศ.ดร. วิทยา สุจริตชนารักษ์ เห็นว่า การเมืองไทยมีลักษณะของความเป็น “พวก” ซึ่งได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “พวก” ในทางการเมืองไทยไว้ 6 ข้อ ด้วยกัน คือ¹⁶

1. “พวก” ไม่มีโครงสร้างที่เป็นทางการ ในฐานะเป็นแบบแผนของ สัมพันธ์ “พวก” ยังคงมีลักษณะของนามธรรม อย่างไรก็ตาม “พวก” มีรูปแบบหลากหลาย เช่น กลุ่ม พรรคสมาคม คณะรัฐมนตรี ฯลฯ¹⁷

2. “พวก” มีขอบเขตและอาณาเขตของมันเอง ซึ่งมีระดับชั้นต่าง ๆ หลากหลาย แต่จะจำกัดโดย ภูมิหลังของสมาชิกส่วนใหญ่ที่สังกัดเหตุผลที่ “พวก” มีหลายระดับชั้น เนื่องจากการที่บุคคลที่เข้าร่วมในสังกัดของความเป็นพวกนั้น มิได้เข้าร่วมสังกัดด้วยเงื่อนไขหรือคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว นอกเสียจากว่าบุคคลคน ๆ นั้น จะมีความเด่นชัดเป็นพิเศษในด้านใดด้านหนึ่ง¹⁸

3. การเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสมาชิกของความเป็นสมาชิกของความเป็นพวกนั้นถือเป็นการแสดงออกของคนๆ นั้นอย่างชัดเจนในทางใดทางหนึ่ง บุคคลนั้นอาจจะต้องยอมรับจุดยืนที่เป็นจุดยืนของ “พวก” อย่างไรก็ตามความยืดหยุ่นของ “พวก” นั้นทำให้ผู้ที่เข้าร่วมนั้นทำให้ผู้ที่เข้าร่วมนั้นไม่จำเป็นต้องยึดจุดยืนอย่างใดอย่างหนึ่งไปตลอด¹⁹

¹⁶ Withaya Sucharithanarugse, Puak : Concept of Collective Behaviour in Thai Society. Proceedings of The 6th International conference on Thai Studies., Theme VII ,Chiangmai , 14-19 October 1996, PP.219-228

¹⁷ Puak assumes no formal structure. As a patter of relationship, puak remains abstract. However, its manifestation takes various forms as group, party, association cabinet, etc.

¹⁸ Puak has its own boundary or territory which is multi-layered and defined by background of majority of the members. It is multi - layered because one rarely Joins puak on a single qualification unless one is truly prominent in certain way.

¹⁹ Being part or member of puak is equivalent to identify one's self as such and such. One ay be forced to accept a standpoint associated with the puak. However the fluidity of the puak lessens the risks of being permanently branded.

4. “พวก” ปรากฏจากการยึดมั่นในอุดมการณ์ เพราะ “พวก” นั้นยึดอยู่กับผลประโยชน์ที่จะได้รับมากกว่าเกณฑ์ การได้เสียผลประโยชน์นั้นเป็นตัวกำหนดการโยกย้ายและการเปลี่ยน “พวก”²⁰

5. แกนของ “พวก” คือคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งคนเหล่านี้สามารถจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ในนามของ “พวก” ได้ คนเหล่านี้จะนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่าง ๆ และความรุ่งเรืองและในทำนองกลับกันคนเหล่านี้ ก็สามารถทำให้เสียผลประโยชน์และความเสื่อมเสียด้วย แกนดังกล่าวนี้ย่อมสามารถก่อให้เกิดการแตกแยก หรือการสมัครสมานกันใน “พวก”²¹

6. การแยกตัวออกจากการเป็นพวก และการเข้าเป็นพวก หรือการกลับเข้าเป็นพวกนั้น ถูกมองว่าเป็นเรื่องปรกติ โดยเฉพาะในการเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้อยู่เสมอฉะนั้น การบังคับให้ใครเป็นพวกอยู่ตลอดไปนั้นย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ฉะนั้น ลักษณะของการเมืองไทยจึงปรากฏอยู่ในคำกล่าวที่ว่า “ ไม่มีมิตรแท้และศัตรูที่ถาวร ” ซึ่งคำกล่าวนี้มีนัยว่า ภายใน “พวก” ย่อมมีความแตกต่างหลากหลายทัศนคติ ความคิดเห็นและความแตกต่างที่ว่านี้ยากที่จะหาทางประนีประนอม²²

²⁰ Puak is devoid of ideological commitment, rather puak is tied up with prospects of benefits to be gained. Wax and wane of benefit dictates shift and change of puak.

²¹ Puak has a core which is a small number of persons. These people can act in the name of puak. They bring in benefit and gain and glory and reversely they can equally cause loss and debacle. Yet the core itself can disintegrate well as reintegrate.

²² Parting company with puak and entering or reentering puak is accepted as a common practice. Thai politics in particular, is ever-changing. Forcing one to remain true to puak through out is not pragmatic. Thai politics is typified by the saying: there exists no true friend nor permanent enemy. This implies that within a puak, there finds difference of views. Differences are not hard to reconcile.

ปาริชาติ ศิวะรักษ์ ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษา กล่าวให้ความเห็นการ เมืองไทยไว้ว่า พรรคการเมือง เป็นสถาบันทางการเมือง ที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทาง การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งพรรคการเมืองต้องทำหน้าที่เชื่อม โยงระหว่างส่วนที่เป็น “ภาครัฐ” และส่วนที่เป็น “ประชาสังคม” โดยการนำความ ต้องการ ความจำเป็นของประชาสังคมมาแปลงให้เป็นนโยบายและดำเนินการทางการเมือง ให้เกิดการปฏิบัติตามนโยบายนั้น

พรรคการเมืองไทยเป็นสถาบันทางการเมืองที่ถือกำเนิดและมีพัฒนาการในช่วง เวลาไม่มากนักและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ภายในระยะเวลา 5-10 ปี คนไทยได้รู้ จักพรรคการเมืองมากมายที่ผลัดเปลี่ยนกันมาสร้างสีสันให้การเมืองไทย และพรรคการเมือง เหล่านั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ตลอดจนแต่ละพรรคยังมี การแบ่งกลุ่มภายในพรรค และมีการย้ายพรรคกันอยู่เสมอๆ ทำให้ผู้ที่ไม่ได้สนใจติดตามชนิดที่เรียกว่า “เกาะติด” จะไม่สามารถเข้าใจหรืออธิบายเรื่องพรรคการเมืองไทยได้มากไปกว่าที่ได้อ่าน ขั้วพาดหัวในหนังสือพิมพ์ในระยะนั้นๆ

เชาวนะ ไตรมาส ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการเมืองไทยไว้ โดยการ ทำการศึกษาใน “พรรคการเมืองไทย; ภูมิหลังทางโครงสร้าง-หน้าที่และพัฒนาการทาง สถาบันของพรรคการเมืองไทย” เน้นศึกษาองค์กรพรรคโดยรวมทั้งทางด้านโครงสร้าง และหน้าที่รวมทั้งบทบาทในฐานะที่เป็นสถาบันทางการเมืองด้วย การศึกษาครอบคลุม พรรคการเมืองในอดีตและปัจจุบันแต่มีจุดเน้นที่พรรคการเมืองในปัจจุบันและบทบาท ทางการเมืองในช่วงเวลา 10 ปี ย้อนหลัง

จากการศึกษาพบว่าพรรคการเมืองไทยที่มาจากชนชั้นนำทางอำนาจที่เป็นชน ชั้นปกครองดั้งเดิมแล้วจึงเปลี่ยนผ่านไปสู่การครอบงำโดยชนชั้นนำที่เป็นผู้มั่งคั่งทาง เศรษฐกิจ

พรรคการเมืองไทยดำรงอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญหลัก 2 ด้านคือ ปัจจัยด้านการเมือง และปัจจัยด้านกฎหมาย โดยในช่วงต้นพรรคการเมืองเป็นฝ่ายรับผลกระทบจากการเมือง ขณะที่ในช่วงหลังพรรคการเมืองเป็นฝ่ายปรับพฤติกรรมตามกฎหมาย

พรรคการเมืองไทยเปลี่ยนผ่านโดยกระบวนการดำรงอยู่แบบลองผิด-ลองถูก มากกว่ากระบวนการเติบโตและอยู่รอดแบบเรียนรู้-พัฒนา ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองจึงดำเนินไปภายใต้ปฏิริยาเชิงรับมากกว่าเชิงรุก แม้ว่าพรรคการเมืองจะได้รับยกย่องให้มีฐานะเป็นองค์กรนำ แต่กลับมีบทบาทในฐานะรอง

โดยที่พรรคการเมืองไทยเป็นส่วนผสมระหว่างชนชั้นนำทางอำนาจกับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ซึ่งดำรงอยู่ได้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมเปลี่ยนผ่านในเชิงรับอย่างไร้ทิศทางและขาดขบวนการพัฒนา ทำให้พรรคการเมืองไทยมีฐานะเป็นองค์กรเฉพาะในทางโครงสร้างตามนิตินัย แต่ในด้านบทบาทหน้าที่ของสถาบันตามพหุนัยกลับมีฐานะเพียงในระดับตัวบุคคล และหรือกลุ่มอำนาจที่ครอบงำพรรคเฉพาะช่วงเวลาเท่านั้น สถาบันพรรคการเมืองไทยจึงเป็นองค์กรทางการเมืองที่กำลังเปลี่ยนผ่านอยู่ในช่วงกึ่งกลางของการพัฒนาความเป็นสถาบันมากกว่าเป็นองค์กรที่พัฒนาความเป็นสถาบันแล้ว เนื่องจากการสนับสนุนมีขอบเขตจำกัดไม่กว้างขวางติดยึดกับตัวบุคคลและกลุ่ม ขาดความยืดหยุ่นในการปรับตัวระดับองค์กร ศูนย์รวมอำนาจกระจุกตัวที่กลุ่มแกนนำ ขาดความกระจายตัวอย่างซับซ้อน อำนาจองค์กรถูกครอบงำจากอิทธิพลของกลุ่มทุน ขาดความเป็นอิสระในตัวเอง และมีการแตกแยกเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งมีพลังเหนือองค์กร รวมกันฉีกเป็นปีกแผ่น ขาดความเข้มแข็ง

ในระบบการเมืองแบบรัฐสภาของไทยในปัจจุบัน พรรคการเมืองนับว่าเป็นสถาบันที่ได้รับความนิยมภารกิจที่มีความสำคัญสูงอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองเป็นเพียงสถาบันเดียวที่มีบทบาทนำในการดำเนินภารกิจทางการเมืองครอบคลุมทั้งระบบทุกกระบวนการ นับตั้งแต่การเลือกตั้งเข้าสู่อำนาจไปจนถึง การใช้อำนาจปกครองประเทศทั้ง

อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร ดังนั้นพรรคการเมืองจึงเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อระบบการเมืองและต่อประเทศ

โดยผลความสำคัญดังกล่าว ความคาดหวังที่ประชาชนมีต่อพรรคการเมือง โดยเฉพาะต่อวาระความรับผิดชอบ ในการแก้ไขปัญหาสำคัญของประชาชนและการพัฒนาประเทศ จึงทิ้งน้ำหนักลงไปที่พรรคการเมืองค่อนข้างสูง และในความเป็นจริงประชาชนเองก็ควรจะมีคามคาดหวังเช่นนั้นด้วย

ยิ่งในภาวะที่สังคมไทยกำลังพลิกผันเข้าสู่กระแสประชาคมโลกยุคใหม่ด้วยแล้ว การแข่งขันเชิงบทบาทขององค์กรในทุกระดับก็จะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น การดำรงอยู่หรือการปรับตัวเพื่อรับผิดชอบและตอบสนองต่อภาระหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นพันธะผูกพันหลักที่องค์กรสมัยใหม่จะต้องยึดถือเป็นสาระสำคัญ

มิติใหม่ของพรรคการเมืองในฐานะที่เป็นองค์กรครอบงำบทบาททางการเมืองย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปสู่พรมแดนของมุมมองในมิติใหม่ โดยเฉพาะในมิติเกี่ยวกับการแข่งขันในเชิงสถาบันของพรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับประชาชนใช้เป็นกรอบในการมอง หรือทำความรู้จักกับพรรคการเมืองอย่างกว้างขวางมากขึ้น

ที่ผ่านมาประชาชนมีความสามารถที่จำกัดในการทำความรู้จักรับพรรคการเมืองต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่มักถูกชักนำไปที่เฉพาะจุดเช่น ความสนใจในภาพลักษณ์ของตัวบุคคล แต่ไม่ได้รู้จักพรรคการเมือง ในฐานะที่เป็นองค์กรหรือสถาบันในทางการเมืองอย่างแท้จริง²³

²³ ชาวนะ ไตรมาส, พรรคการเมืองไทย: ภูมิหลังทางโครงสร้าง-หน้าที่ และการพัฒนาทางสถาบัน (สถาบันนโยบายศึกษา, 2540).

ปัญหาความผิดพลาดทางมายาคติที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อภาวะสำนึกความ มีประสิทธิภาพทางการเมืองในกระบวนการเข้าร่วมทางการเมืองระหว่างประชาชนกับ พรรคการเมือง คือการที่ประชาชนถูกหลอนด้วยภาพซ้อนระหว่างตัวบุคคลกับองค์กร ทำให้พรรคการเมืองบางส่วนยังชีพอยู่ได้ ด้วยการอาศัยเพียงอานิสงส์ จากการทำหน้าที่ เบ็ดเตล็ด คือ การเชิดชูภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของตัวบุคคลเพียงบางคน แต่ขยายผลครอบ คลุมถึงพรรคในภาพรวม ซึ่งการที่พรรคการเมืองอาศัยจุดอ่อนทางจิตวิทยาโดยใช้กลยุทธ์ การซ้อนภาพเช่นนี้ ย่อมส่งผลต่อการทำลายบรรยากาศการแข่งขันเชิงสถาบัน ไม่มีเหตุจูง ใจให้การพัฒนาองค์กรพรรคส่วนรวมในระยะยาว ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังการพัฒนา ประสิทธิภาพโดยรวมขององค์กร และที่สำคัญคือ การละเลยภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ หลักของพรรคในฐานะที่เป็นองค์กร

เขาวนระ ไตรมาส ได้แสดงความเห็นและปรารถนาที่จะให้การศึกษาพรรคการเมือง ในปัจจุบัน มีส่วนกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจใหม่ๆ เพื่อสร้างสำนึกที่ส่งเสริมให้ ประชาชนในสังคม-การเมือง แบบประชาธิปไตยมีความหวังและฝักใฝ่ในความสำเร็จที่ เป็นไปได้สำหรับการสร้างสรรค์องค์กรพรรคการเมืองของไทย ให้เป็นสถาบันทางการเมือง ที่มีส่วนสนับสนุนให้ระบบการเมืองไทยเป็นระบบที่มีระดับความสามารถทางการ ปกครองสูง พร้อมๆกันไปกับการเป็นระบบการเมืองที่มีรูปแบบการปกครองที่เป็น ประชาธิปไตยด้วย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนมุมมองพรรคการเมืองจากมติดั้งเดิมที่เน้น ตัวบุคคลไปเป็นจุดเน้นด้านองค์กร ที่ยังคงคาดหวังต่อไปว่าสำนึกใหม่ของประชาชนจะส่ง พลังแรงพอที่จะทำให้พรรคการเมืองตื่นตัวในการพัฒนาสมรรถนะเชิงองค์กรในภาพรวม ระยะยาวมากขึ้น มีบรรยากาศของการแข่งขันที่มีนัยเชิงองค์กร หวังผลด้านประสิทธิภาพ มีแก่นสารของภาระ หน้าที่ และมีความรับผิดชอบเพียงพอที่จะสอดคล้องกับฐานะความ สำคัญที่พรรคการเมืองได้รับมอบหมายจากประชาชนและประชาชาติ

“กลุ่มปากน้ำ” เป็นกลุ่มการเมืองที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มในลักษณะกลุ่มอุปถัมภ์ มากกว่าที่จะเป็นการรวมตัวของประชาชนในลักษณะกลุ่มเฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อจะ ดำเนินการกิจกรรมทางการเมืองตามความหมายของกลุ่มการเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยซึ่งต้องมีการพัฒนาจากกลุ่มเฉพาะ กลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มอิทธิพลที่มีบทบาทต่อกระบวนการทางการเมือง โดยผ่านสถาบันพรรคการเมือง

ดังนั้นการศึกษา “กลุ่มปากน้ำ” จึงให้ความสำคัญในการศึกษาการรวมตัวของกลุ่มว่าเป็นไปในลักษณะใด และแสดงบทบาททางการเมืองอย่างไรบ้างมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองมากน้อยเพียงใด เพราะเท่าที่ผ่านมา “กลุ่มปากน้ำ” ได้รวมตัวกันเฉพาะกลุ่มอย่างเหนียวแน่นไม่ได้มีลักษณะของการรวมตัวในลักษณะมวลชน (mass party) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการพัฒนาพรรคการเมือง มุ่งสู่ความเป็นสถาบัน การดำเนินบทบาทของกลุ่มปากน้ำ ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพื่อกลุ่มของตนมากกว่าจะเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนเดือดร้อนหรือเรียกร้องให้ประชาชนเข้ามา มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองน้อยมาก จึงเป็นข้อสำคัญที่ทำการศึกษายบทบาท “กลุ่มปากน้ำ” ในฐานะกลุ่มทางการเมืองว่าเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อต้องการศึกษาถึงพฤติกรรมกลุ่มทางการเมืองไทย โดยพยายามชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยนั้น แท้จริงแล้วเข้าลักษณะของความเป็น “พวก” และภูมิหลังของสมาชิกในแต่ละกลุ่มที่สังกัดอยู่ในพรรคการเมือง หรือบุคคลซึ่งอยู่นอกพรรคการเมือง แต่มีความสัมพันธ์กัน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ในเชิงกลุ่มของสมาชิกในพรรคการเมืองไทยว่ามีความสัมพันธ์ในเชิงความเป็น “พวก” และแสดงออกถึงบทบาททางการเมืองของไทยว่าเป็นอย่างไร
3. เพื่อพิสูจน์ว่าลักษณะของความเป็น “พวก” อธิบายพฤติกรรมทางการเมืองได้ดีกว่าการอธิบายในแบบของพรรคการเมือง

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาเฉพาะ “กลุ่มปากน้ำ” เนื่องจากสาเหตุที่พรรคการเมืองไทยมีจำนวนหลายพรรค และในแต่ละพรรคจึงมี “กลุ่ม” ต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญภายในพรรคจำนวนมาก อาทิเช่น กลุ่มเทิดไทย (ชาติไทย) กลุ่มบริหารและ ส.ส. ภาคกลาง, กลุ่มวังน้ำเย็น, กลุ่มภาคตะวันออก, กลุ่มชอชราชครู, กลุ่มลำปาง, กลุ่ม 16 เป็นต้น หากจะทำการศึกษาวิจัย กลุ่มทั้งหมดคงเป็นเรื่องยากลำบาก เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งมีความซับซ้อน, ลึกซึ้งในบทบาทของความเป็น “พวก” นั่นคือต้องชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสมาชิกในกลุ่ม โดยมีหัวหน้ากลุ่มหรือแกนนำกลุ่มเป็นแกนหลักสำคัญ เพื่อจะพิสูจน์ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วพรรคการเมืองไทย มิใช่พรรคแต่เป็นลักษณะของความเป็นพรรคพวก

ฉะนั้น “กลุ่มปากน้ำ” ซึ่งมี นายวัฒนา อัสวเหม เป็นแกนนำสำคัญ ปัจจุบันสังกัดพรรคประชากรไทย (เดิมสังกัดพรรคชาติไทย) เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาและแสดงบทบาททางการเมืองในลักษณะของการปกป้องผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ ที่มีประวัติความเป็นมาเริ่มจากพรรคชาติไทย ต่อมาเมื่อความเห็นแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ในพรรคก็ย้ายพรรคโดยย้ายทั้งกลุ่ม ผลการย้ายของกลุ่มปากน้ำ มีผลทำให้พรรคประชากรมีจำนวน ส.ส. เพิ่มขึ้น ซึ่งในกลุ่มของประชากรไทยเองก็เกิดความขัดแย้ง และกลุ่มอาจารย์เดโช ได้ขอออกจากพรรคไปแล้วเป็นการแสดงถึงการขาดอุดมการณ์ของกลุ่มภายในพรรคได้เป็นอย่างดี และการย้ายพรรคของกลุ่มต่าง ๆ กลายเป็นเรื่องธรรมดาถือเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปของการเมืองไป ดังนั้น การศึกษา “กลุ่มปากน้ำ” จึงน่าที่จะเป็นตัวแทนในงานวิจัยชิ้นนี้ได้

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. ทฤษฎีเชิงหน้าที่ (functional theory)
2. ทฤษฎี “กลุ่ม” (faction)

3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์
4. แนวคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน
5. แนวคิดเกี่ยวกับ “พวก”

สมมุติฐานการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดสมมุติฐานครั้งนี้ไว้ว่า

กลุ่มทางการเมือง “กลุ่มปากน้ำ” ซึ่งเกิดขึ้นในพรรคประชากรไทย ดำรงสถานะและมีบทบาททางการเมืองที่มุ่งเน้นการต่อรองและแสวงหาผลประโยชน์สำหรับกลุ่มหรือพรรคพวกมากกว่าที่จะเป็นกลุ่มการเมืองในพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นไปในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดย

1. เก็บข้อมูลจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ (documentary data) ได้แก่งานเขียนทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความ ข้อเขียน วิทยานิพนธ์ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ
2. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (deep-interview) บุคคลที่อยู่ในกลุ่มศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง และโดยอ้อม เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง ชับซ้อน และมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ชัดเจนในลักษณะของความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์
3. นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์(interview)มาทำการศึกษาวิเคราะห์โดยอาศัยแนวความคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางวิเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ในกลุ่มศึกษาจะนำมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดความเป็น “พวก” (ดังสรุปไว้ 6 ประการข้างต้น) ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนสมมุติฐาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากลุ่มทางการเมืองของไทยแท้จริงแล้วมีการก่อตัวดำรงสถานะและมีบทบาททางการเมืองที่มุ่งเน้นการต่อรองและแสวงหาผลประโยชน์สำหรับกลุ่มหรือพรรคพวกมากกว่าที่จะเป็นกลุ่มการเมือง และพรรคการเมืองตามความหมายและทฤษฎีทางตะวันตกในระบบประชาธิปไตย
2. ผลการศึกษาดังกล่าวทำให้ทราบว่าสภาพพรรคการเมืองไทยว่าแท้จริงแล้วมีสภาพความเป็นพรรคตามความหมายทางการเมืองตะวันตกเนื่องจากกลุ่มทางการเมืองไม่สามารถทำหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคการเมือง อันเป็นกลไกหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย
3. ผลการศึกษากลุ่มทางการเมืองดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญต่อการศึกษา กลุ่มทางการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ในอันที่จะทำการศึกษาอย่างจริงจังต่อไปในอนาคต
4. ผลการศึกษาทำให้ทราบว่าพรรคการเมืองไทยไม่สามารถทำหน้าที่ในความ เป็นสถาบันทางการเมืองไทยได้และไม่มีสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามความหมายทางการเมืองตะวันตกแท้จริงแล้วการเมืองไทยมีลักษณะของความเป็นพรรคพวกซึ่งอยู่ใน กลุ่มทางการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งมุ่งรักษาผลประโยชน์ในกลุ่มตนและยึดมั่นใน ตัวผู้นำของกลุ่มมากกว่าที่จะเป็นกลุ่มการเมืองในพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตย ตามความหมายทางการเมืองตะวันตก

“กลุ่มปากน้ำ” คือกลุ่ม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ซึ่งขณะศึกษาดำรงอยู่ใน พรรคประชากรไทย)

“กลุ่มปากน้ำ” หมายถึง กลุ่มที่เกิดขึ้นในพรรคการเมือง พรรคประชากรไทย เกิดจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งจังหวัดสมุทรปราการมีชื่อเรียก ว่า “ปากน้ำ” จึงเรียก การรวมกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรปราการว่า “/

กลุ่มปากน้ำ” ซึ่งก่อนหน้านี้ได้สังกัดอยู่ในพรรคชาติไทย ปัจจุบันสังกัดอยู่ พรรคราษฎร์มี นายวัฒนา อัสวเหม เป็นหัวหน้ากลุ่ม